

ARTIS DIPLOMATICAE PRIMAE LINEAE

IN USUM AUDITORUM

DUXIT

IER. IACOB. OBERLINUS

LOG. ET METAPH. P. P. O.

ARGENTORATI

TYPIS PHIL. JACOB DANNBACH.

MDCCLXXXVIII.

VIRO

ILLUSTRISSIMO

MELCH. RANGONI

DI MONTELOUP

AUGUSTISSIMO REGI

SARDINIAE

A CONSILIIS STATUS

MNHMHS XAPIN

D. D. D.

AUCTOR

OLIVERIUS LEGIPONTIUS

in diss. philologico-bibliograph.

Si diplomatum authentia ex stilo, sigillo, orthographia, caeterisque characterismis probari nequeat, quomodo dici potest aliqua esse falsa? cum falso verum necessario opponatur & praesumtio stet pro veritate.

Tabula I.

Diplomaticae artis

A. indoles
  a. in genere. ars diplomata legendi, intelligendi, dijudicandi, in usum trahendi & negotiis adplicandi.
  b. speciatim, tractantur in parte
    α. theoretica, Tab. II. diplomatum
      1. indoles & argumentum. Tab. III.
      2. scriptura. Tab. IV.
      3. contextus. Tab. V.
      4. sanctio. Tab. VI.
    β. practica, Tab. VII. diplomatum
      1. analysis. Tab. VIII.
      2. crisis. Tab. IX.
      3. usus historicus & forensis. Tab. X.
      4. receptacula, archiva & tabularia. Tab. XI.

B. auctores & quidem
a. artis ipsius
α. particularis
1. Gallorum, *Mabillon.*
2. Germanorum, *Hertius, Bessel, Eckhard, Heumann, Ioachim.*
β. universalis, *Nouv. traité de diplomatique, Gatterer, Gruber.*
b. bibliothecarum diplomaticarum, *Fincke, Baring, Francke.*
c. lexici diplomatici, *Dom de Vaines.*

Tabula II.

Artis diplomaticae

Pars theoretica.

Diplomatum

1. indoles & argumentum. Tab. III. ubi
   - a. etymologia.
   - b. ſignificatio.
   - c. diſcrimina, ratione
     - α. argumenti.
     - β. formae.
     - γ. linguae.
     - δ. auctoritatis.
   - d. ſynonyma.
2. ſcriptura. Tab. IV. ubi
   - a. ſupellex graphica.
   - b. genera diverſa, quoad
     - α. uſum.
     - β. indolem. ſcriptura
       - 1. realis, litteralis.
       - 2. aperta, cryptica.

3. contextus. Tab. V. potiſſ. diplom. regalium

a. ipſe

α. invocatio nominis divini per chrismon & verbis expreſſis.

β. nomen & titulus principis.

γ. declaratio ſ. intimatio.

δ. actus pacti, conceſſionis, emtionis, locationis, confirmationis &c. &c.

b. formulae ſolemnes.

4. ſanctio. Tab. VI.

a. ipſa, facta

α. exhortatione.

β. comminatione & imprecatione.

γ. teſtibus.

δ. ſubſcriptione principis, facta

1. verbis expreſſis.

2. monogrammate.

ε. recognitione cancellarii vel notarii.

ς. ſigillo.

ζ. notis chronicis & topicis.

b. formulae ſolemnes.

Tabula III.

Diplomatum indoles & argumentum.

Diplomatum

1. etymologia.
2. ſignificatio vocis
   a. antiqua. v. *Cicero*, *Suetonius*, *Tacitus*, *Plinius*, *Macrobius*.
   b. hodierna, ſtrictior, latior. v. *Mabillon*, *Eckhard*, *Heumann*, *Ioachim*, *Gatterer*, *Gruber*.
3. diſcrimina, ratione
   a. argumenti, chartae
      α. regales, pagenſes.
      β. ſacrae, civiles.
      γ. publicae, privatae.
      δ. acta, documenta. v. *Pütter*, *Gatterer*, *Nouv. traité de diplom.*
   b. formae, tabulae, codicilli, chartae.
   c. linguae, quae Graeca, Latina, vernacula. cf. *Burckhard* *Preuſchen*.
   d. auctoritatis r
      α. genuina
      ſpuria, quae
      1. adulterina
      2. adulterata, immutata, interpolata.
      β. autographa ſ. archetypa, in quibus chartae partitae, pariclae, ambaginales, indentatae, undulatae, cyrographa, apennis. v. *Berger*.

apographa, v. *Ghuling*, *Floerke*, *Beck*, in quibus vidimus, copiae vagae, figuratae, transſumta, ſuntque

1. ſingula.

2. collecta in panchartis, chartulariis, antiquariis, regeſtis, regiſtrariis, diplomatariis, bullariis, libris copialibus, libris cenſualibus &c.

4. ſynonyma. praeceptum, auctoritas, privilegium, charta, pagina, litera, apex, pancharta, pragmaticum, ſanctio pragmatica, inſtrumentum, teſtamentum, indiculus, placitum, oraculum, notitia, bulla, ſigillum, mundiburdium. v. *Mabillon*, *Gatterer*, *Nouv. tr. de dipl. Du Cange* &c.

Tabula IV.

Scriptura diplomatum.

1. Supellex graphica.
   a. materia, in qua ſcriptum
      α. metalla, ſaxa.
      β. papyrus, tabulae cereae, charta corticea, bombycina, mixta, foliacea, lintea. cf. *Guilandinus*, *Meermann*, *Longolius*, *Breitkopf*. item *Lindner*, *Bring*.
      γ. coria piſcium, ſerpentum exuviae, ebur, cera, pelles.
   b. inſtrumenta. caelum, calamus, pennae, ſtilus, norma, punctorium &c. v. *Schwarz*.
   c. materia, qua ſcriptum. atramentum, liquor ruber, encauſtum &c. v. *Caneparius*, *Stryck*, *Behm*.
2. Genera ſcripturae diverſa, quoad
   a. uſum in diplomatibus, collatum cum ſcripturae uſu in monumentis & libris. cf. *Hugo*, *Salzmann*, *Holm*.
   b. indolem, ſcriptura
      α. realis.
      litteralis.

α. realis, cyriologica, hieroglyphica, characteriſtica.

litteralis, cujus

1. diſcrimina, ratione

a. gentium, ſcriptura orientalis, occidentalis, Graeca, Romana, quae

α. vetus.

β. barbara, Itala, Oſtrogothica, Longobardica, Viſigothica, Anglo-Saxonica, Merovingica, Neogothica vulgo Monachalis. v. *Molinet.*

γ. renovata

1. ſub Carolingis, Capetingis &c.

2. recentiori aevo.

b. formae, ſcriptura

α. majuscula, capitalis, uncialis, tremula, -- minuſcula, minuta, curſiva. -- mixta.

β. elegans, nuda, veſtita, ruſtica.

c. ſitus. literae contiguae, continuae, innexae, inſertae, columnatae &c.

d. claritatis, ex uſu aut defectu accentuum, punctorum, interpunctionum.

e. orthographiae, quoad vocales, diphthongos &c.

2. momenta, origo, dominium, epochae.

3. ſpecimina dant *Mabillon*, *Hickes*, *Baring*, *Beſſel*, *Scheuchzer*, *ab Erath*, *Anderſon*, *Gutwein*, *Aſile*, *Schoepflin.*

β. aperta & manifesta.
cryptica sive tecta, per
1. compendia scribendi,
a. voces contractas, quarum
α. origo, ex litteris coarctatis & omissis.
β. usus, per saeculorum decursum. v. *Walther*, *Battheney*, *le Moine*.
γ. signa varia, lineolae, puncta, accentus &c.
δ. species peculiaris, notae *Tironis* & *Senecae*, editae a *Grutero*, quarum
1. origo
2. usus
a. antiquior, in libris & diplomatibus. v. *Carpentier*.
b. recentior, conferendus cum tentaminibus *Shelton*, *Weston*, *Coulon de Thevenot*, *Feutry*.
3. expositio. v. *Carpentier*, *Nouv. tr. de diplom. Lichtenberg*.
b. siglas verbales, numerales, Graecas, Romanas, Arabicas. v. *Probus*, *Pretten*, *Corsini*, *Weidler*.
2. signa steganographica. cf. *Trithemius*, *I. B. Porta*, *Selenus*, *Béguelin*.

Tabula V.

Diplomatum contextus.

1. Ipſe contextus

a. varius, pro natura cujusque. v. *Marculfus*, *auctor ſyntagm. dictandi* &c.

b. ſpeciatim, diplomatum regalium, ubi

α. partes & momenta

1. invocatio nominis divini

a. per chrismon, cujus

α. figura in diplomatibus & codicibus.

β. epochae. cf. *Miscella noſtra litt. Argent.* 1770.

γ. ſignificatio.

δ. uſus, nonnunquam & ante formulam recognitionis & datum.

b. verbis expreſſis.

2. nomen & titulus principis.

3. declaratio, vulgo intimatio, ubi vid.

a. cui fiat.

b. argumenta moventia.

4. actus expreſſus, pacti, conceſſionis, traditionis, emtionis venditionis, locationis conductionis, permutationis, confirmationis, reſtitutionis, renuntiationis &c, ubi

a. enumeratio bonorum, jurium &c.

b. ſymbola, potiſſimum inveſtiturae. cf. *Gatterer.*

α. munerum

1. ſacrorum, annulus, mitra, pedum, portae, claves, funes vel ſonitus campanae &c.

2. civilium, gladius, vexillum, haſta, ſceptrum, baculus.

β. bonorum, ceſpes, gleba, waſo, ramus, feſtuca, fuſtis, baculus, virga, gladius, galea, cornu, ſtrigilis, arcus, ſagitta, cultellus &c.

γ. jurium, baculus, gladius &c.

β. formulae ſolemnes, quales dant *Blondel*, *Thulemar*, *Reuſch*, *Wagenſeil*, *Geisler*, *Tileſius*, *Heumann*, *Hagelgans*, *Moller*, *Strunz*, *Scheller*, *Reinhard*, *Loeber*, *Kirchmaier*, *Gruber* &c.

2. Diplomatum fabri & architecti, notarii, chirographarii, libelliones, tabelliones. v. *Suidas*, *Mabillon*, *Maffei.*

Tabula VI.

Diplomatum ſanctio.

1. Sanctio ipſa, adhibitis
   - a. exhortatione.
   - b. comminatione & imprecatione. v. *Mencken.*
   - c. teſtibus.
   - d. ſubſcriptione -- v. *Ludewig* --
     - α. Principis, cujus
       - 1. modus, verbis expreſſis et monogrammate, cujus
         - a. diſcrimina, ratione
           - α. formae, ſunt monogrammata
             - 1. linearia, cruciformia, quadrata, circularia.
             - 2. literalia, ſimplicia, compoſita.
           - β. contentorum, nominalia, titularia, verbalia, mixta.
         - b. ſitus et uſus, ubi epochae. cf. *Baudis, Gatterer, Cosmann.*
         - c. ſynonyma. chirographum, character, ſignaculum, nominis figura, ſignum manus &c.
       - 2. adjuncta. ſignum crucis, chriſmi.
     - β. Pontificis Rom. de cujus formula bene valete cf. *Oelrichs.*
     - γ. aliorum, quorum intereſt.

e. recognitione referendarii, archicancellarii, cancellarii, notarii, ubi

α. ſeries & dignitas ipſorum. v. *Lanovius*, *Mallinkrot*, *Baring*, *Ayrmann*, *Cancellieri*, *Crollius*, *Gatterer* &c.

β. ſignum notariale, cujus

1. figura, antiquior, recentior.
2. inſcriptio.
3. locus.
4. epochae.
5. ſignificatio.

f. ſigillo, de quo *Heineccius*, *Vredius*, *Muratori*, *Glafey*, *Gercken*, *ab Erath*, *Manni*, *Hueber* &c. ubi

α. diſcrimina. ſigilla ſunt ratione

1. uſus, publica, privata. propria, mutua, communia.
2. auctoritatis, genuina, ſpuria. cf. B. Innoc. III.
3. impreſſionis, monosphragiſta, antisphragiſta, quo contraſigilla. pendula, impreſſa.
4. quantitatis,

   a. majora, quo majeſtatica. v. *Gribner*, *Gleichmann*.

   b. minora, quo & quaedam contraſigilla. v. *Leyſer*.

5. materiae, bullae aureae -- v. *Thulemarius*, *Meibomius* -- argenteae, plumbeae, aeneae, ſtanneae, . . ſigilla cerea, alba, flava, rubra, caerulea &c. -- cf. *Lauhe* -- cretacea, farinacea, malthina.

6. figurae, rotunda, ovalia, parabolica, triangularia, quadrata, pentagona &c. cava . .

7. inſcriptionis

a. anepigrapha,

b. epigrapha, notata literis, imaginibus, ſymbolis . . monepigrapha.

hic excurrendum in artem Heraldicam.

8. annexionis, ubi

a. modus. ſic impreſſa, pendula.

b. locus.

β. uſus. de jure ſigilli v. *Hoeping*, *Boehmer*, *Waldtſchmidt*.

γ. inſtrumentum, quo impreſſum, typarium.

g. notis chronicis & topicis, ubi

α. diſcrimen inter actum & datum. v. *Spieſs*.

β. notae temporis. v. *Strauch*, *Rabe*, *Waſer*, *Patrick* &c. quae

1. uſitatiores

a. dies ex faſtis Rom. & SS. cf. *Haltaus*, *Zehender*, *Pilgram*.

b. annus

α. incarnationis, item trabeationis XP. v. *Zeibich.*

β. indictionis

1. majoris, quae, quoad

a. diem, Conſtantiniana, Cpolitana, Pontificia.

b. annum, Itala, Orientalis, Africana ProCS. & Africana dioeceſana. v. *Neller.*

2. minoris, quae coincidit cum a. XP.

γ. regiminis, ordinationis, regni, imperii. cf. *Koeler*, *Gruber.*

2. minus uſitatae

a. epactae, concurrentes, annus cycli lunaris, cycli decennovalis, regularis paſchae, termini paſchalis &c. v. *Waſer.*

b. aera Hiſpanica &c.

γ. notae loci, ubi palatia, villae, curtes

1. regum Francorum. v. *Mabilion*, *Treſenreuter.*

2. regum Germanorum. v. *Beſſel*, *Gruber.*

2. Formulae ſolemnes. v. *N. Tr. de dipl. Gruber.*

Tabula VII.

Artis diplomaticae

Pars practica.

Diplomatum

1. analysis, Tab. VIII.
   a. ipsa, methodo vulgari, aptiori.
   b. exercitatio ulterior per problemata.
   c. subsidia ad intelligendam linguam & argumentum diplomatum.
2. crisis, Tab. IX. ubi
   a. requisita critici.
   b. criseos
      α. necessitas.
      β. fundamenta, criteria
         1. legitima.
         2. illegitima.
3. usus, Tab. X. ubi diplomatum
   a. jus probandi. ubi bella diplomatica.
   b. usus ipse historicus, politicus, forensis.
   c. adparatus.
4. asservatio, Tab. XI. in tabulariis, quorum
   a. antiquitas.
   b. dignitas.
   c. diversitas.
   d. instructio & constructio.
   e. praefectus.

Tabula VIII.

Analyſis Diplomatica.

1. Analyſis ipſa, methodo

a. vulgari

α. ipſa, per ſigna

1. externa, quae materia in qua, materia qua, lingua & ſcriptura, monogrammata, ſigilla.
2. interna, quae formulae initiales, nomina & tituli auctorum, argumentum, clauſulae, ſubſcriptiones, notae chronicae & topicae.

β. tradita a *Mabillonio, Hertio, Eckhardo, Ioachimo*, in *N. tr. de dipl. Schwabio* &c.

γ. adhibita ab *Heumanno*, *Beſſelio*.

b. aptiori

α. *Gattererii*, haec

1. ſectatur

a. graphicam.
b. ſemioticam.
c. formularem.

2. adhibita eſt a *Grubero*.

β. noſtra, exponit

1. argumentum.
2. ſcripturam.
3. contextum.
4. ſanctionem.

2. Exercitatio ulterior, per problemata diplomatica, qualia

a. ex capite de ſcriptura

ex forma litterarum, monogrammatis, ſigilli, &c. ſaeculum definire inſtrumenti achroni. in codicibus MS. id docent *Salmaſius*, *Struvius*, *Gatterer*, *Trombelli*.

b. ex capite de notis chronicis.

invenire quovis anno XP. dato annum cycli decennovalis ſ. numerum aureum, item annum cycli lunaris, item epactas.
invenire annum cycli ſolaris.
invenire annum cycli paſchalis.
invenire litteram dominicalem anni dati.
invenire concurrentem anni cycli ſolaris.
datis anno XP, indictione, epacta & concurrente, determinare tempus dati diplomatis.
datis anno XP. indictione & epacta, definire menſem diplomatis dati.
ex ſola indictione annum XP. expiſcari. v. *Bergius*, *Nellerus*.
invenire tempus documenti achroni.
quod initium anni a cereo benedicto vel fontibus benedictis?
notas inſtrumenti chronicas ſub examen revocare.
epochas chronicas ſecum prima ſpecie pugnantes in concordiam reducere. cf. *Neller*, *a Patrick*.
quid ſibi vult annus V. Ind. LXXIX. a. Inc. MCLXXII. in actis Cap. Abbat. Corbeienſis?

3. Subſidia

a. ad ſcripturam evanidam reſuſcitandam. v. *Battheney, Le Moine.*

b. ad intelligendam linguam diplomatum, gloſſaria, qualia dedit linguae

α. Graecae *Meurſius, Du Cange.*

β. Latinae *Du Cange.*

γ. Germanicae *Schilter, Wachter, Haltaus, Scherz.*

δ. Gallicae *Lauriere, Montignot*; paraverat ampliſſimum *De la Curne de S. Palaye.*

c. ad intelligendum argumentum diplomatum, petenda ex geographia, chronologia, arte hiſtorica, jurisprudentia. porro ex genealogia. v. *Anſelme, Hennings, Hübner, Koch.*

Tabula IX.

Crisis Diplomatum.

1. Requisita critici, eruditio, probitas. cf. *Ludewig*, *Maffei*.

2. Criseos ipsius

   a. necessitas, ob falsa diplomata, quorum fabrica

      α. frequens

         1. jam apud Romanos, ubi nota poena legis Corneliae.

         2. medio aevo, v. B. Innoc. III. item *Papebroeck*, *Naudé*, *de Launoi*, *Longuerue*, *Conring*.

         3. recentiori aevo. cf. *N. Tr. de dipl.*

      β. aliquo modo impedita per cautelas ad hibitas, quales indentura, cyrographum &c.

      γ. prodit se per inscitiam veteris scripturae, rituum, historiae.

   b. fundamentum, criteria

      α. legitima, quorum

         1. recensio

            a. in gen. signa externa, interna.

            b. speciatim, consensus scripturae cum notis chronicis, v. *Ravenau*, historiae & rituum, formularum, signorum, notarum chronicarum & topicarum, testium, signaturae notariorum.

2. inventio, ex obſervatis epochis, debita *Leoni Allatio*, *Zilleſio*, *Papebrochio*, *Conringio*, *Mabillonio* &c. cf. *Hahn*.

3. adplicatio ad detegendas fraudes diplomatum ſpuriorum. v. *Muratori*, *Moſer*. ubi

   a. methodus, rejiciuntur ob materiam in qua ſcripta; formam litterarum; formulas initiales, medias, finales; vitia hiſtorica & ritus non ſervatos; ſtilum minus tempori aptum; monogrammata falſa; vitia ſigillorum.

   b. exempla apud *Naudé*, *Mabillon*, *Schoettgen*, *Schoepflin*, *Grandidier*, &c. hinc bella diplomatica.

   c. difficultas

      α. maxima ex ſententia *Hoffmanni*, *Gattererii*.

      β. minor ex mente *Overkampii*.

β. illegitima, quorum

   1. fons, inſcitia, iniquitas.

   2. effectus, ſcepticiſmus nimius, cujus rei *R. Simon*, *Harduinus*, *Lenglet Dufresnoy*.

Tabula X.

Diplomatum usus.

Diplomatum

1. usus ipse, v. *Helvig*, *Kraus.* cujus

   a. diversitas, est

      α. historicus, exserens se in re geographica, in re chronologica & probanda serie Principum, in re genealogica, in probandis factis, in declarandis gentium ritibus & moribus.

      β. politicus, in intelligendis gentium juribus & nexibus.

      γ. forensis, in juribus servandis, vindicandis.

   b. impedimenta, ex ignorantia, invidia, dolo.

2. jus probandi. v. *Eisenhardt*, *Boehmer*, *Wiesand.* ubi de fide diplomatum -- cf. *Hertius.*

   a. in gen. bellum diplomaticum universale. v. *de Ludewig*, *Beretti*, *de Meiern*, *de Westphalen*, *Baring* &c. ubi

      α. impugnantes, *Henschenius*, *Naudé*, *Papebroeck*, *Germon*, *Harduin*, *Lenglet*, *Bernard*, *Hickes*, *Marsham*, *Hofmann* &c.

      β. defensores, *Perez*, *Mabillon*, *Ruinart*, *Fontanini*, *de Camps*, *Lazzarini*, *Gatti*, *Coustant*, *Maranta*, *V. de la Croze*, *Bessel* &c.

b. ſpeciatim bella diplomatica varii argugumenti, ex. gr. in cauſſa

1. fundationis factae coenobii

Horreenſis a Dagoberto II. a. 646. v. *Henſchenius*, *Maſenius* &c.

Erfurtenſis D. Petri a Dagob. III. a. 706. v. *Trithemius*, *Maderus*, *Gudenus* &c.

Bremenſis a Carolo M. a. 788. v. *Adami*, *Gryphiander* &c.

Bergenſis ad Albim ab Ottone I. v. *Meibomius*, *Hahn*, *Calvör*, *Leyſer*.

2. fundationis ſcholae Graecae & Latinae Osnabrugenſis a Carolo M. a. 804. v. *Eccard*, *Fürſtenberg*, *le Cointe*.

3. dominii affectati ab abbatia

Lindavienſi in urbem Lindav. vi Dipl. dati a Ludovico Imp. S. IX. v. *Heider*, *Wagenreck*, *Conring*, *Tenzel*, *Raſsler*, *Wegelin*.

Divitis Augiae in Ulmam vi dipl. Carolini a. 813. v. *Cruſius*, *Magerus*, *Conring*, *Tenzel*, *Hertenſtein*, *Buder* & *Haeckel*.

4. bonorum traditorum Epiſcopo Paderbornenſi ab Henrico VI. v. *Schminke*, *Falke*, *Strube*.

5. privilegiorum

a. immunitatis conceſſae abbatiae

S. Maximini Treverenſi. v. *Zilleſius*, *Kyriander.*

S. Medardi Sueſſionenſi a Gregorio M. v. *Perron*, *Blondel*, *Naudé*

Campidunenſi a Carolo M. a. 783. v. *Münſter*, *Cruſius*, *Tenzel.*

b. mundiburdii oblati

Tallueriensi eccleſiae a Beroldo de Sax. a. 1020. v. *Martene*, *Eccard*, *Muratori*, *Mabillon*; vindicias aget *Rangon.*

Ravenſpurgenſibus Carmelitis a Carolo IV. a. 1349. de quo *Schoepflin.*

c. juris ſtapulae dati Magdeburgenſibus a Carolo M. v. *Borcholten*, *Leuber.*

d. ſuperioritatis territorialis Ordin. Ciſtercienſis in Germania. v. *Hertius.*

e. aliorum, ut Auſtriae oblatorum a Iulio Caeſare, Nerone &c. v. *Petrarcha*, *Lambecius*, *Hornig.*

Alia complura paſſim in indice.

3. Adparatus diplomatum

a. petendus e tabulariis, item e collectionibus & codicibus diplomaticis, quales dedere *Dumont*, *D'Achery*, *Caniſius*, *Faber*, *Reuſs*, alii per indicem ſparſi.

b. juvatur indicibus, quales exhibent *Georgiſch*, *Schoettgen*, *Brequigny*, *Hempel.*

Tabula XI.

Diplomatum asservatio & custodia.

in archivis s. tabulariis, quorum

1. antiquitas, frequentia fuere apud gentes cultiores. v. *Eckhard*, *Richter*.

2. denominatio. tabularium, tabellarium, tablinum, chartarium, chartularium, chartothesium, graphiarium, regestum, sanctuarium, sacrum, sacrarium, sacristia, scrinium, cella, camera, cimeliarchium, capella, armarium, archium, archivum, archarium &c.

3. dignitas

   a. medio aevo non sat agnita. v. *Wencker*. passim neglecta autographa, ex quo facta apographa.

   b. sarta tecta servata & restituta pedetentim apud Episcopos & ecclesias cathedrales & collegiatas, apud monachos, apud Principes, in Imperio R. G. v. *Lyncker*, in civitatibus Imperialibus. v. *Wencker*.

   c. vindicata a *Wenkero*, *Spiessio*.

4. jura. v. *Fritſch*, *Multz*, *Wenker.*

5. diſcrimina. archiva

   a. ſtataria, viatica, qualia olim in Gallia, Germania &c.

   b. privata, publica, quorum

      α. auctoritas. v. *Caſſiodorus*, *Molinaeus*, *Multz*.

      β. exempla. archiva communia familiarum, ut Saxonicum, Haſſiacum, Rhingravicum, Brunſwicenſe &c. . . imperiale Moguntiae, de quo *Heiliger*, *Schal*, Wezlariae, Ratisbonae, Vindobonae.

6. inſtructio & conſtructio. v. *M. Otto*, *Mulz*, *I. de Rammingen*, *Wenker*, *Spieſs*, *Günther*, ubi

   a. partes tres

      α. archivum in ſpecie ſic dictum, quo documenta maximi momenti.

      β. chartophylacium, quo minoris.

      γ. tabularium, quo indices ſ. regeſta, commentaria, apographa.

   b. diſtributio documentorum. ſunt

      α. publica

         1. ſacra & eccleſiaſtica.

         2. politica

            a. forenſia

            b. oeconomica, georgica, fiſcalia.

            c. criminalia.

      β. privata.

   c. ſcrinia ſint portatilia, clauſa.

7. praefectus, cujus

a. nomina. grammatophylax, chartophylax, protonotarius, ſyndicus, chartularius, ſcriniarius, camerarius, camerlingus, aedilis, maſſarius, antiquarius, archivarius.

b. adjutores, a ſecretis, ab indicibus, a manu. v. *Spieſs*, *Günther*.

c. requiſita, eruditio, dexteritas, diligentia, ſtudium boni ordinis, fidelitas, taciturnitas.

d. munera, unde & leges praeſcribendae. v. *Aebbtlin*, *Fladt*, *le Moine*, *Battheney*, *de Chevrieres*, *Spieſs* &c. Archivarii

acta & documenta aſſumant, examinent, diſcutiant, apte diſponant.

transſumant, deſcribant, involucra & forulos titulis ornent. in transſumtis locum autographi indicent.

in compendium mittant ſ. commententur, retentis autographi verbis.

indicibus inſerant, ſec. alphabeti, argumentorum & temporis ordinem.

juſſi a Principe vel Senatu argumenta communicent cum iis, quorum intereſt.

e. dignatio, magna apud Graecos antiquos; qualis hodie eſſe debeat, docet *Spieſs*.

Mantissa
Observatorum miscellorum.

---

ad Tab. III.

Documentum suspectum.

Diploma Boleslai II. Bohemiae Ducis, quod a. 993 prae se fert, & a R. P. *Gelasio Dobnero a S. Catharina* in Annalibus Bohemorum *Wenc. Hageck a Liboczan* P. IV. aeri incisum spectatur, suspectum est.

Et sigillum quidem Ducale appensum vix est ex more saeculi X vel XI; scripturae autem ratio, diphthongorum exilium, forma litterae *s* finalis non amplius longa, sed rotunda & brevis, littera *i* frequenter accentu notata, & similia saeculo XII vel XIII concinnatum esse documentum demonstrare videntur; sive tum primitus sit excogitatum, sive, quod saepe & alias factum, ex chartulario quodam, deficiente ipso antiquo exemplo privilegii a Boleslao dati, a librario veteris scripturae imperito sic, ut ejus ferebat aetas, descriptum.

Documentum adulteratum.

In diplomate quodam, quo reditus annui definiuntur, ex *pousini* quis fecit *poulini*, sicque pullum gallinaceum scite convertit in equinum. v. *De la Poix de Freminville.*

De chartis partitis.

Chartae partitae in Alſatiae diplomaticae documento a. 1159. ita deſcribuntur.

„Factum eſt hoc cyrografum anno ab incarn. Dni. „MCLIX. . . . Ne autem quis temerarius hanc kar„tam infringere praeſumat, noſtri predictique Abbatis „impreſſione ſigilli et quibusdam caudatis literis aſ„ſignavimus, ſummitatibus earum, ut coram cerni„tur, obmutilatis, reſervandam utrisque partibus.„

Chartarum partitarum rara ſunt apud nos exempla. Duo reperi in tablino ſummi Capituli hujus urbis, alterum in Adelgoti Praepoſiti & Cap. inſtrumento locationis curtis in Prochingen factae a. 1129. cui ſubſcripta eſt ſeries litterarum alphabeti, per medium ſciſſa; alterum in documento locationis manſurnae in Lampertheim, factae ab Henrico Praepoſito & Cap. a. 1203. huic in margine imo adlitae ſunt litterae ſemunciales, ſectae per medium & hunc ſenſum fundentes:

Senſum disjunctus nequeo dare do tibi junctus.

ingenioſe & ad rem adpoſite.

ad Tab. IV.

De Notis Tironianis.

Recondit Bibliotheca Seminarii Epiſcopalis Argentoratenſis codicem membraneum ſcitiſſime ſcriptum notarum *Tironis* & *Senecae*, eo ordine, quo apud *Gruterum* conſpiciuntur.

De Steganographia.

Steganographiae exemplum egregium ſervat tabularium Civitatis Argentinenſis in litteris ad Iacobum Sturmium Senatorem, erat autem tum Praetor, a. 1547 ſcriptis. Earum una tota ſignis occultis exarata, duae linguam latinam iis miſcent, una linguam Germanicam, adjecta eſt et *cifra quam habet Sturmius in Gallia.*

Communicavi et litteras & cifram cum variis viris doctis, nemo autem ex his tricis hactenus me extricare potuit.

---

ad Tab. VI.

De ſanctione diplomatum.

In chartulario ſummi Capituli legitur formula comminatoria minus conſueta ſequens in litteris donationis ſub Erchenbaldo Epiſc. Argentoratenſi datis.

„Si quis vero, quod fieri minime credo, vel ego „ipſe ſeu aliqua heredum meorum perſona traditio„nem iſtam a me legaliter factam infringere ſeu qua„libet fraude corrumpere temptaverit, ob nefandi co„naminis auſum tres libras auri ad regis erarium & „XXX pondera argenti ad cameram nolens volens „perſolvat epi.

De notis chronicis & topicis.

Quanta cum cura tempus locumque dati inſtrumenti nonnunquam definiverint olim, ejus rei ſpecimen praebet diploma a. 1348. in chartulario ſummi Capituli Argentoratenſis.

„Acta ſunt hec Argentine in curia fratrum ipſius „ecclesie in ſtupa majori ubi hyemali tempore con„gregari ſolet capitulum a. 1348. Ind. XI. Pontifi„catus SS. in XP. P. & D. Innocentii P. VI. anno „VI. VIII Kal. Martii hora quaſi ſexta preſentibus . .

Aliud ibidem „Dis geſchah ze Hadeſtat vnder dem „Belzbovme an S. Katherinen dage im jar 1295.

* * *

Concurrentis & epactarum mentio frequens fit in noſtratibus ſaec. XI. & ſeq. Exemplum „Haec autem „traditio facta eſt Paſchali Rom. Pontif. eccleſie preſi„dente. regnante Heinrico Imp. VII. a. inc. D.MCVIIIX. „concurrente I. epacta VI. indict. VIII. preſentibus „&c. item aliud: „a. ab inc. D. N. I. C. MCXLVI „indict. VIIII. epacta VI. concurrentibus IIbus. Cuon„rado Rege. a. regni ejus VIII. ven. Epiſcopo Bur„chardo Argentinenſi epiſcopatui praeſidente.

Iſta ex chartulario Summi Capituli; alia dabit *Alſatia Diplom.* n. 184. 220. 235. 260. 264. 334. 338. 402 &c.

* * *

Per errorem Nonae ultra id quod decet extenſae occurrunt in Bulla Gregorii IX. ad Fratres Ord. Praedicat. data Anagniae VI Non. Decembres. Dicendum erat, pridie Kal. Dec. Ea bulla caeterum juſſi ſunt quosdam idoneos in Alemanniam mittere ad praedicationes ibi inſtituendas.

* * *

Literae dominicalis rarius injicitur mentio. In inſtrumento autem conſecrationis eccleſiae in villa Wyddernheim haec leguntur: „ſub a. D. 1500. die Dom. „qua cantatur in eccleſia pro introitu miſſe cantate „que tunc fuit dies decima ſeptima menſis Maji „exiſtente *D* littera domin. propter biſextum concur„rentem.

ad Tab. X.

De usu diplomatum.

in noscendis ritibus & moribus superiorum saeculorum.

Huc pertinent *calcei matutinales*, qui, quales sint, ignoro.

In compositione inter Praepos. Argentin. & milites de Bischovesheim super advocatia claustri S. Leonardi, in chartul. S. Cap. fol. 4. haec occurrunt: „e „converso prefati milites omni juri suo quod tam in „advocatia, de qua singulis annis pellicium ovinum „& duos *calceos matutinales* tamen ex consuetudine „solebant percipere, quam etiam -- renunciaverunt.

* * *

Quaeritur, quis pileus *ein eicherin hut?*

In documento ejusdem Capituli ad a. 1298. legitur: „ut pileum portare possit sicut alii Canonici ecclesiae „Argent. vulgo dictum *einen eicherin hut.*„ in indice vocatur capucium canonicale.

* * *

Iocundus adventus.

In Bulla Honorii IV. a. 1287, inserta Chartulario memorato, ejus haec fit mentio: „ut si quis fratrum, „qui ab eis missi fuerint ad recipiendas fraternitates sive „collectas in quamlibet civitatem castellum vel vicum „advenerint, si forte locus ille a Divinis sit officiis in„terdictus, in eorum *jocundo adventu* semel in anno „aperiantur ecclesie, ut exclusis excommunicatis Di„vina ibi officia celebrentur. cf. *Du Cange* gl.

* * *

Nona, der Nünde.

Loco decimae percepta fuit & nona ut alibi, ita & apud nos. Laudatum chartularium fol. 33. inſtrumentum offert cenſuum a. 1280. in quo haec: „cum „nos C . . ſolveremus de bonis . . ab antiquo jure „priori & conv. monaſterii S. Arbogaſti redditus an„nuos, qui dicuntur *der nünde.* „

Sed haec ſatis. Alibi plura.

INDEX AUCTORUM

Fiſchlini

Hoffmanns (*Gottfr. Dan.*) diplomat. Beluſtigung mit Grafen Otto und Herz. Heinr. des Loewen an die Kaiſere Conrad II. und Frid. I. vertauſchten Schwaebiſchen Gütern Nürtingen und Baden. 4. Tub. 1760.

Holm de ſcriptura. 8. Lund. 1670.

Holzſchuher oratio de comitiis a. 1356. Norimb. in quibus Car. IV. aurea bulla fuit ſancita. accedit index alior. diplom. tum promulgat. 4. Alt. 1732.

ab Hontheim hiſt. Trevirenſis diplomat. & pragmat. fol. Aug. V. 1750. Vol. 3.

——— (*I. H. R.*) indictio temporis nota potiſſ. duplex. 4. Trev. 1774. (auct. *Nellero*).

Horn von den Thüring. Meiſn. und Saechſ. Hofcanzlern. — in Samml. zur Saechſ. Hiſtor. Handbibl.

ab Hornig von den Privilegien des Erzh. Oeſterreich. Regensb. 1708.

Horſtius de cancellariis regni Polonici & M. Ducatus Lithuaniae. 4. Dant. 1646.

Hortleder Handlungen und Urſachen des deutſchen Kriegs unter Carl V. fol.

d'Hozier armorial géneral de France. fol. Par. 1738. Vol. 10.

Hueber Auſtria ex archivis Mellicenſibus illuſtrata. fol. Lipſ. 1722.

Hübners genealogiſche Tabellen. fol. Lpz. 1737. 4 B.

Hugonis (*C. L.*) ſacrae antiquitatis monumenta. fol. T. I. Stivag. 1725. T. II. in opp. S. Deod. 1731.

——— annales ord. Praemonſtratenſis. fol. Nanc. 1734. Vol. 2.

——— (*Herm.*) de prima ſcribendi origine. 8. Antw. 1617. & 1630. & cura *Trotzii*. 8. Traj. 1738.

Hund metropolis Salisburgenſis. fol. Ing. 1582 & cum contin. *Gewoldi*. fol. Monach. 1620. Vol. 3.

——— Bayriſches Stammbuch. fol. Ing. 1585. 3 B.

de Ialigny hiſt. de Charles VIII. fol. Par. 1684.

Iani judicia eruditorum de origine Electorum. c. dipl. 4. Witt. 1711. & 8. 1729.

Imhoffii hiſtoria geneal. Imperii, Britanniae, Italiae, Hiſpaniae, Galliae, Luſitaniae. fol. Vol. . . .

Inſtrumentum plenariae ſecuritatis. 4. Rom. 1641.

Ioachims Einleitung zur Deutſchen Diplomatik. 8. Halle 1748. it. 1754. it. 1785.

——— entdeckter Ungrund der Mathildiſchen Schenkung. 4. Halle 1736.

——— de archicancellariatu archiepiſcopi ac Princ. El. Colonienſis per regnum Italiae. 4. Ien. 1738.

Nettelbladt faſciculus rerum Curlandicar. 4. Roſtoch. 1729.

——— anecdota Curlandiae. 4. Greyp. 1736.

——— hiſt. dipl. Abhandlung von der Stadt Roſtock Gerechtſamen. fol. Lpz. 1757.

Neveu de Windtſchlee de archivis. ap. *Wenker.*

Noltenii diatribe de Velthemiorum familia c. dipl. 4. Helmſt. 1727.

——— diplomat. Hiſtorie der Abtey Corvey. in Braunſchw. Anz. a. 1748.

Norimbergenſis hiſt. diplomatica. fol. Nürnb. 1738. Vol. 2.

Nouveau traité de diplomatique par deux Religieux Bénédictins. 4. maj. Par. 1750 ſq. 6 Vol.

Noſtradamus hiſt. & chronique de Provence. fol. Lyon. 1612.

Novack vindiciae diplomatis S. Stephani primi Hungariae regis. 8. Bud. 1780.

Nunninghii vindicata veritas diplomatis Caroli M. de ſcholis Gr. & Lat. Osnabrug. eccleſiae. 4. Mon. 1720.

Obrecht prodromus rerum Alſaticarum. 4. Arg. 1681.

——— apparatus jur. publici. 4. ib. 1696.

Oelrichs diſſ. de ſtampilla diplomatica. fol. Stettin. 1762.

——— — de ſigillo Pontificali bene valete. fol. ib. 1773.

Oetters Verſuch einer Geſchichte der Marggr. und Burggrafen zu Nürnberg. m. Urk. 8. Frf. 1751 ſq.

——— Wappen-Beluſtigungen. 4. Augſp. 1761 ſq.

——— Sammlung verſchiedener Nachrichten. 8. Goett. 1749 ſq.

(*Okolicſani*) Hungaria diplom. de ſtatu relig. Evangelicae in Hung. fol. 1710.

Olenſchlager de ſcabinis Francofurt. inveſtientibus vaſallos imperii. in Act. Acad. Palat. T. II.

Onolsbacenſia acta contra Noribergenſem civitat. fol.

Orlendi Ord. Praed. orbis ſacer & profanus illuſtratus. fol. Flor. 1728. Vol. 3.

Otto (*Marc.*) de regiſtratura. apud *Wenker.*

Overkamp (praes. *Grebnero*) de ſincera ac ſecura artis dipl. criſi. cum *Hofmann* ed. a *Francke.* 4. Lipſ. 1758.

La Curne de S. Palaye diction. univerſel de la langue Françoiſe. nondum prodiit.

Palladio hiſt. della provincia del Friuli. fol. Udine 1660.

v. Palma von den Titeln und Wappen der Koen. Maria Thereſia. 8. Wien 1774.

Etwas von Panisbriefen. 8. Braunſchw. 1784.

Walther (*Ioh. Ludolfi*) lexicon diplomaticum. fol. Goett. 1747 ſq.
——— ( ) Geſchlechtstafel der Schwarzburgiſchen Regenten aus dem Hauſe Kevernburg. fol. Rud. 1785.
Waſers hiſt. diplomat. Iahrzeitbuch. fol. Zürch 1780.
Weberi epiſt. de ſtatu rei diplomaticae in Germania. 4. Ien. 1698.
Wedekind de uſu & praeſtantia tabulariorum ſ. archivorum in ſcholis. 4. Goett. 1756.
Wegelini theſ. rer. Suevicarum. fol. Lind. 1756.
——— civ. Lindav. praerogativa antiquitatis prae coenobio ad D. Virg. 4. Ien. 1712.
Wehr vom Papier und Schreibmaſſen vor deſſen Erfindung. 8. Hann. 1779.
Weidler de characteribus numerorum vulgaribus & eorum aetatibus. 4. Witt. 1727.
Weinart Saechſiſche Urkunden. in der neuen Saechſ. Handbibliotheck. 8. Dresd. 1776.
de *Weingarten* Ferdin- Leop- Ioſ- Carolinus pro regno Bohemiae. fol. Prag. 1720.
Weinkens de Eginhardo Caroli M. cancellario. ap. *Wenker*.
Weinrich de primis tractus Hennenbergenſis incolis ac pagis. 4. Ien. 1748.
Weixer fontilegium ſacrum ſ. fundatio Mon. Priſling. fol. Ing. 1626.
Wenks Heſſiſche Landsgeſchichte nebſt einem Urkundenbuch. 4. Darmſtadt 1783.
Wenkeri apparatus & inſtructus archivorum. 4. Arg. 1713.
——— collecta archivi & cancellariae jura. 4. ib. 1715.
——— de Comitibus provincialibus ſ. Landgraviis. 4. ib. 1738.
Werboecz corpus juris Hungarici. fol. Tyrn. 1696. Vol. 3.
Weſton's ſteganography compleated. 4. Lond. 1727.
Weſtphalen ſpecimen document. ineditor. Meklenburgicorum. 8. Roſt. 1726.
——— monumenta inedita rerum Cimbricarum & Megalopolenſium. fol. Lipſ. 1739. Vol. 4.
Wharton Anglia ſacra. fol. Lond. 1691. Vol. 2.
Wibels Hohenlohiſche Kirchenhiſtorie, cum cod. diplomat. Hohenloico. 4. Onolzb. 1753.
——— diplomat. Nachricht vom Cloſter Schoenthal. in *Oeters* hiſt. Biblioth.
Wideburg origines & antiq. Marggr. Misnici. 4. Hal. 1734.
Wieger de renovationibus bannorum. ap. *Wenker*.

Zur Lauben (*Baron de la Tour Chatillon*) remarques critiques ſur la notice des diplomes de France par *L. St. de Foy.* — Mém. de l'Acad. Vol. 34.
——— ſur les formulae Alſaticae. ib. Vol. 37.
——— collectio diplomatica. in *Zapfii* mon. anecd.
——— charte de 1153, qui prouve, qu'Adalbert Ct. de Habsp. biſaieul de l'Emp. Rod. I. étoit fils de Werner Ct. de Habsp. — in Mém. de l'Acad. Vol. 35.
Zyllesii defenſio Abbatiae Imper. S. Maximini. fol. 1638.

Supplementum

Avianus de jure ſigillorum. 4. Ien. 1665.
Bechmann de ſigillis. 4. Ien. 1661.
Balſamon de privilegiis patriarchalibus.
Behlen de probatione per documenta archivalia. 4. Mog. 1760.
Belli gloria Meſſanenſis. fol. Meſſ. 1647.
Beyſchlag Erlaeuterung des problematis, ob unter Frid. II. auf dem Reichstag zu Mainz a. 1235 der Reichs-Abſchied zum erſtenmal in Teutſcher Sprache abgefaſſet und publicirt worden ſey. fol. Nurnb. 1737.
Opus Latinum in indice memoratum prodiit a. 1732.
Beninga chronyk van Oſtfriesland. 4. Embd. 1723.
Boetticher de jure ſigillorum. 4. Helmſt. 1675.
Briſſonius de formulis & ſolemnibus P. R. verbis. fol. Par. 1583.
Buchhorn Anleitung zum Proceſs-regiſtratur-Weſen. 8. Magdeb. 1781.
Buder de damnis detrimentisque archivorum quorundam Germaniae. praemitt. *Schoettgenii* SS. hiſt. Germ.
Chapeaville SS. de geſtis pontificum Tungrenſium & Leodienſium. 4. Leod. Vol. 3.
Bullarium Romano-Sueo-Gothicum. in *Magni Celſii* apparatu ad hiſt. Sueo-Gothicam. 4. Holm. 1780.
Chioccarello archivio della reggia giurisdizione del regno di Napoli. 4. in Vinez. 1721.
Claproths Grundſaetze von Einrichtung und Erhaltung der Regiſtraturen. 8. Goett. 1762. 1769.
Crell de fide inſtrumentorum, in primis publicorum. 4. Witteb. 1738.
Dobrowsky Beyſpiel einer ſorgfaeltigen Benutzung alter Urkunden, an einer Urkunde von 993. — in Abh. der Boehm. Geſellſch. 1785.

Dollioni ed. formularum antiquarum in usum regni Italici, in *Canciani* barb. LL. ant.
Dreschers Schlesische diplomat. Nebenstunden. 4. Bresl. 1774.
Du Cange glossarium mediae & infimae Graecitatis. fol. Lugd. 1688. Vol. 2.
Fuggers Spiegel der Ehren des Hauses Oesterreich. fol. Nürnb. 1668.
Hanaccii programma de origine, fatis ac fide publica notariorum in Germania, eorumque differentia a Romanis. Witt. 1747.
Inchofer epistolae ad Messanenses veritas vindicata. fol. Mess. 1629.
——— conjectatio. fol. Vit. 1631.
Kosselius de archivis. Harderw. 1777.
Lagerbring Swea Rikes historia. c. docum. 4. Stockh. 1773. Vol. . . .
Leubers Magdeburgischer Stapel-Unfug. 4. Bud. 1658.
Ludewig de nexu scripturae & subscriptionis.
Paradin annales de Bourgogne. fol. Lyon 1566.
von Stoekken de sigillis. 4. Argent. 1670.
Saxii (*Petri*) pontificium Arelatense.
Summonte historia di Napoli. 4. Nap. 1675. Vol. 4.
Syntagmatis dictandi auctor. ap. *Mabillon* de re diplom.
Thulemarius de nomine, dignitate & officio cancellarii.
Wagenseil de cancellariis Imperii.
Werthinenses traditiones. apud *Leibnit* in SS. rer. Brunsvic.
Wilthemii vindiciae historicae pro censura Conringiana.

